

**20. НАУЧНО-СТРУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
СА МЕЂУНАРОДНИМ УЧЕШЋЕМ
УРБАНИЗАМ И ОДРЖИВИ РАЗВОЈ**

**20TH SCIENTIFIC-PROFESSIONAL CONFERENCE
WITH INTERNATIONAL PARTICIPATION
URBANISM AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

Нови Пазар, 9-11. мај 2024. / Novi Pazar, Serbia, May 9-11, 2024

Уредник / Editor:
др Александар Јевтић

Удружење урбаниста Србије

Serbian Town Planners Association

Група аутора:	УРБАНИСТИЧКА ИСКУСТВА У 20 ГОДИНА ПРИМЕНЕ „ЗАКОНА О ПЛАНИРАЊУ И ГРАЂЕЊУ (ИЗГРАДЊИ)“ / ОДРЖИВИ ГРАД БУДУЋНОСТИ / ПОТРЕБНИ И ПОЖЕЉНИ ОБЛИЦИ И ПАРАМЕТРИ У УРБАНИСТИЧКИМ ПЛАНОВИМА У НАС / КАТАСТАР НЕПОКРЕТНОСТИ ЗА 21. ВЕК / УЛОГА ПРОФЕСИОНАЛНИХ КОРИСНИКА У ДРЖАВНОМ СИСТЕМУ УПРАВЉАЊА НЕПОКРЕТНОСТИМА
Издавач:	Удружење урбаниста Србије, Београд
За издавача:	др Александар Јевтић, председник Удружења урбаниста Србије
Уредник:	др Александар Јевтић
Рецензенти:	др Бранислав Антонић, Архитектонски факултет Универзитета у Београду Доц. др Малина Чворо, Архитектонско-грађевинско-геодетски факултет Универзитета у Бања Луци др Милица Игић, Грађевинско-архитектонски факултет Универзитета у Нишу
Научни одбор:	Проф. др Александра Ђукић, председник, Архитектонски факултет Универзитета у Београду др Александар Јевтић, председник Удружења урбаниста Србије Проф. др Марија Маруна, Архитектонски факултет, Београд Доц. др Милена Динић Бранковић, Грађевинско-архитектонски факултет Ниш В.проф. др Данијела Миловановић Родић, Архитектонски факултет, Београд др Божидар Манић, Институт за архитектуру и урбанизам Србије др Игор Марић, Савез инжењера и техничара Србије В.проф. др Ратка Чолић, Архитектонски факултет Универзитета у Београду Др Злата Вуксановић Мацура, Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ др Саша Чворо, Архитектонско-грађевинско-геодетски факултет, Бањалука Проф.др.Ненад Липовац, Свеучилиште у Загребу Архитектонски факултет Проф. др Светислав Г. Поповић, Архитектонски факултет, Подгорица др Денис Амбруш, Свеучилиште у Ријеци, Грађевински факултет Проф. др Нусрет Мујагић, Универзитети у Сарајеву и Тузли Проф. др Дарко Реба, Департман за архитектуру и урбанизам ФТН, Нови Сад Проф. др Драган Коматина Архитектонски факултет Подгорица Проф. др Весна Златановић Томашевић, Удружење инжењера Београда др Марија Лалошевић, Урбанистички завод Београда др Дејан С. Ђорђевић, Агенција за просторно планирање и урбанизам Републике Србије др Верољуб Трифуновић, Удружење урбаниста Србије Проф. др Невена Васиљевић, Шумарски факултет, Београд мр Борко Драшковић, Републички геодетски завод мр Душан Минић, Удружење урбаниста Србије мр Миодраг Ференчак, Удружење урбаниста Србије
Организационо-програмски одбор:	Зоран Д. Јовановић, председник, Републички геодетски завод, УУС Светлана Јаковљевић, Удружење урбаниста Србије Лазар Мандић, ЈП Урбанизам, Крагујевац Татјана Симоновић, Удружење урбаниста Србије, ИКС Србије Бојан Алимпић, ЈП Инфраструктура, Шабац Милка Павловић, ЈУП План, Рума Славица Ференц, ЈП Инфраструктура, Шабац Лидија Николић Стефановић, Град Ниш, градски урбаниста Марија Пауновић Милојевић, Инфоплан, Аранђеловац Марина Благојевић, Општина Лепосавић
Технички уредник:	Светлана Јаковљевић
Дизајн корица:	Лазар Мандић
Тираж:	300 примерака
Штампа:	СЗР Копирница „ДУГА“, Крагујевац
Година:	2024.
ISBN:	978-86-84275-49-5

Зборник радова је штампан уз подршку:

МИНИСТАРСТВА НАУКЕ, ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И ИНОВАЦИЈА РС
и
ИНЖЕЊЕРСКЕ КОМОРЕ СРБИЈЕ

- Authors:** EXPERIENCE IN URBAN PLANNING AND DESIGN DURING THE 20 YEARS OF THE IMPLEMENTATION OF THE LAW ON PLANNING AND CONSTRUCTION / SUSTAINABLE CITY OF THE FUTURE / NECESSARY AND DESIRED FORMS AND PARAMETERS IN OUR URBAN PLANS / REAL ESTATE CADASTRE FOR THE 21ST CENTURY / THE ROLE OF PROFESSIONAL USERS IN THE STATE SYSTEM OF REAL ESTATE MANAGEMENT
- Publisher:** Serbian Town Planner Association
- For Publisher:** Dr. Aleksandar Jevtić, Serbian Town Planner Association
- Editor:** Dr. Aleksandar Jevtić, Serbian Town Planner Association
- Reviewers:** Dr. Branislav Antonić, University of Belgrade – Faculty of Architecture
Asst.Prof. Dr. Malina Čvoro, University of Banja Luka – Faculty of Architecture, Civil Engineering and Geodesy,
Dr. Milica Igić, University of Niš – Faculty of Civil Engineering and Architecture
- Scientific committee:** Prof. Dr. Aleksandra Đukić, University of Belgrade – Faculty of Architecture
Dr. Aleksandar Jevtić, Serbian Town Planner Association
Prof. Dr. Marija Maruna, University of Belgrade – Faculty of Architecture
Asst.Prof. Dr. Milena Dinić Branković, University of Niš – Faculty of Civil Engineering and Architecture
Assoc.Prof. Dr. Danijela Milovanović Rodić, University of Belgrade – Faculty of Architecture
Dr. Božidar Manić, Institute of Architecture and Urban & Spatial Planning of Serbia, Belgrade
Dr. Igor Marić, Union of Engineers and Technicians of Serbia
Assoc.Prof. Dr. Ratka Čolić, University of Belgrade – Faculty of Architecture
Dr. Zlata Vuksanović Macura, Geographical Institute “Jovan Cvijić” SASA
Dr. Saša Čvoro, University of Banja Luka – Faculty of Architecture, Civil Engineering and Geodesy
Prof. Dr. Nenad Lipovac, University of Zagreb – Faculty of Architecture
Prof. Dr. Svetislav G. Popović, University of Montenegro – Faculty of Architecture
Dr. Denis Ambruš, University of Rijeka – Faculty of Civil Engineering,
Prof. Dr. Nusret Mujagić, Universities in Sarajevo and Tuzla
Prof. Dr. Darko Reba, University of Novi Sad – Faculty of Technical Sciences, Department of Architecture & urban planning
Prof. Dr. Dragan Komatina, University of Montenegro – Faculty of Architecture
Prof. Dr. Vesna Zlatanović Tomašević, Association of Belgrade Engineers
Dr. Marija Lalošević, Urban Institute of Belgrade
Dr. Dejan S. Đorđević, Spatial Planning and Urbanism Agency of the Republic of Serbia
Dr. Veroljub Trifunović, Serbian Town Planner Association
Prof. Dr. Nevena Vasiljević, University of Belgrade – Faculty of Forestry
Mg. Borko Drašković, Republic Geodetic Authority
Mg. Dušan Minić, Serbian Town Planner Association
Mg. Miodrag Ferencak, Serbian Town Planner Association
- Organising and programme committee:** Zoran D. Jovanović, President, Serbian Town Planner Association
Svetlana Jakovljević, Serbian Town Planner Association
Lazar Mandić, PE “Urbanism” Kragujevac
Tatjana Simonović, PE “Gradac” Čačak
Bojan Alimpić, PE “Infrastructure” Šabac
Milka Pavlović, PUE “Plan”, Ruma
Slavica Ferenc, PE “Infrastructure” Šabac
Lidija Nikolić Stefanović, Chief Urbanist of the City of Niš
Marija Paunović Milojević, “Infoplan” Arandelovac
Marina Blagojević, Municipality of Leposavić
- Technical editor:** Svetlana Jakovljević
Desing: Lazar Mandić
Number of copies: 300
Print: “DUGA” Printing house, Kragujevac
Year: 2024
ISBN: 978-86-84275-49-5

The proceedings were printed with the support:

REPUBLIC OF SERBIA – MINISTRY OF SCIENCE, TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT AND INNOVATION

and

SERBIAN CHAMBERS OF ENGINEERS

I	УРБАНИСТИЧКА ИСКУСТВА У 20 ГОДИНА ПРИМЕНЕ „ЗАКОНА О ПЛАНИРАЊУ И ГРАЂЕЊУ (ИЗГРАДЊИ)“	1
	мр Миодраг Ференчак ПРИЛОГ ЗА БУДУЋУ АНАЛИЗИ ЗАКОНА О УРБАНИСТИЧКОМ ПЛАНИРАЊУ И УРЕЂЕЊУ НАСЕЉА У СРБИЈИ.....	3
	др Јасмина Ђокић Павков, Ана Граовац, Љубица Славковић, Ксенија Радовановић КАКО ЗАТВОРИТИ КРУГ: КОНТРОЛА ПЛАНОВА И УНАПРЕЂЕЊЕ ПЛАНИРАЊА КРОЗ МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈУ.....	11
	Бранимир Ђирић ДА ЛИ СЕ ИШТА ПРОМЕНИЛО? ПСИХОЛОГИЈА ПЛАНЕРА УРБАНИСТЕ; „НАПАСТВОВАЊЕ СТРУКЕ“; ДЕСЕТ ГОДИНА ПОСЛ.....	17
	мр Драган Дрндаревић УРБАНИСТИЧКО ИСКУСТВО НАЦИОНАЛНОГ ПАРКА „ЂЕРДАП“ У 20 ГОДИНА ПРИМЕНЕ ЗАКОНА О ПЛАНИРАЊУ И ИЗГРАДЊИ.....	19
	Нађа Вујовић ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ИСТРУМЕНАТА УРБАНОГ МЕНАЏМЕНТА У ПРОЦЕС ИЗРАДЕ УРБАНИСТИЧКИХ ПЛАНОВА.....	27
	Марија Косовић, Милица Хаџи Арсеновић ИЗАЗОВИ У ДЕФИНИСАЊУ НАЧИНА СПРОВОЂЕЊА ПЛАНА ГЕНЕРАЛНЕ РЕГУЛАЦИЈЕ ШИНСКИХ СИСТЕМА У БЕОГРАДУ.....	33
II	ОДРЖИВИ ГРАД БУДУЋНОСТИ	41
	Проф др Борислав Стојков ОДРЖИВИ РАЗВОЈ – ШАНСА ЗА БУДУЋНОСТ.....	43
	мр Миодраг Ференчак ОСВРТ НА НЕКЕ ПРОМЕНЕ У СХВАТАЊУ ГРАДА И У СХВАТАЊУ УРБАНИЗМА У СРБИЈИ.....	55
	dr Dusica Trpčevska-Andjelković, mr. Andrijana Andreeva, mr Julijana Stavrevski, Ivan Arsovski SUSTAINABLE CITIES OF THE 21ST CENTURY – THE CASE OF SKOPJE.....	61
	doc. dr. sc. Denis Ambruš GRAD NA RJEČINI – SPONTANI VS. BIROKRATIZIRANI GRAD.....	69
	Дијана Гвозден Слишко, Неда Живак, Марко Иванишевић ГРАД БАЊА ЛУКА – ПАМЕТНИ ГРАД БУДУЋНОСТИ.....	75
	Теодора Живковић, Проф. др Александра Ђукић РЕГЕНЕРАЦИЈА ПРИОБАЉА БЕГЕЈСКОГ КАНАЛА У ТЕМИШВАРУ У ФУНКЦИЈИ ЕКОЛОШКЕ РЕВИТАЛИЗАЦИЈЕ.....	81
	Едита Љаља, Проф. др Александра Ђукић КУЛТУРНЕ КАПИЈЕ ТЕМИШВАРА: РЕВИТАЛИЗАЦИЈА ИНДУСТРИЈСКЕ БАШТИНЕ УВОЂЕЊЕМ КУЛТУРНОГ ХАБА.....	89
	Александра В. Милошевић ГРАДОВИ СУТРАШЊИЦЕ И УРБАНИСТИЧКЕ УТОПИЈЕ	97
	Весна Теофиловић ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ГЛОБАЛНИХ РАЗВОЈНИХ КОНЦЕПАТА У УРБАНИСТИЧКО ПЛАНИРАЊЕ НА ПРИМЕРУ КОНЦЕПТА ОДРЖИВОСТИ.....	105
	Марија Стојковић ХИБРИДИЗАЦИЈА ЈАВНИХ ГРАДСКИХ ПРОСТОРА КАО СРЕДСТВО ОДРЖИВЕ УРБАНЕ РЕГЕНЕРАЦИЈЕ.....	113
	Др Марија Лалошевић, Ана Јововић ПЛАНИРАЊЕ ЈАВНИХ УРБАНИХ ПОДЗЕМНИХ ПРОСТОРА: КОЈА ЈЕ МЕРА ЗА ЧОВЕКА?.....	121
	Ас. др Бранислав Антонић ГРАДОВИ У СРБИЈИ ПОСЛЕ ПОПИСА 2022. ГОДИНЕ: НОВИ РАЗВОЈ КРОЗ УРБАНО ОПАДАЊЕ!.....	129
	Татјана Здравковић, Марија Јовановић, Виктор Вељовић, Ратка Чолић СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ЛЕСКОВЦА – НОВИ ИЗАЗОВ ЗА ЈЕДИНИЦУ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ.....	139

Садржај

Иван Радуловић, др Ратка Чолић, Виктор Вељовић, Вања Поповић СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА КРАГУЈЕВЦА И ОПШТИНА АРАНЂЕЛОВАЦ, БАТОЧИНА, КНИЋ, ЛАПОВО, РАЧА И ТОПОЛА.....	145
Божена Стојић, Олга Андрић КА ЗЕЛЕНОМ БЕОГРАДУ: УЛОГА САМООРГАНИЗОВАНИХ ГРАЂАНСКИХ ИНИЦИЈАТИВА И ПАРТИЦИПАЦИЈЕ ЈАВНОСТИ У КРЕИРАЊУ ОДРЖИВИХ ПРОСТОРНИХ РЕШЕЊА	153
Проф. др Весна Златановић-Томашевић ЗАШТИТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСА И УРБАНИЗАЦИЈА БЕОГРАДА.....	161
Филип Мијаиловић, Тамара Младеновић, Ива Бајић, Кристина Живановић, Ана Шабановић, др Ратка Чолић НОВА АГРО ЗАЈЕДНИЦА - СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ПОЉОПРИВРЕДЕ, ЕКОНОМИЈЕ И ЛОКАЛНОГ ПРЕДУЗЕТНИШТВА РЕАКТИВАЦИЈОМ БРАУНФИЛД ЛОКАЦИЈЕ „ВИСКОЗА“, ЛОЗНИЦА.....	169
Проф. др Александра Ђукић, Доц. др Јелена Марић, проф. др Ева Ваништа Лазаревић, В. проф. др Бисерка Митровић, Емилија Јовић МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР: СТУДЕНТСКЕ ВИЗИЈЕ И КОНЦЕПТИ ЗА ПЛАНИРАЊЕ ОДРЖИВОГ “ЕХРО” ЦЕНТРА У БЕОГРАДУ.....	177
III ПОТРЕБНИ И ПОЖЕЉНИ ОБЛИЦИ И ПАРАМЕТРИ У УРБАНИСТИЧКИМ ПЛАНОВИМА У НАС	185
Теодора Милетић ЕКОЛОШКИ ИНДЕКС У УРБАНОМ ПЛАНИРАЊУ – ОДГОВОР НА ПРЕКОМЕРНУ ИЗГРАДЊУ И КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ.....	187
Наталија Станковић УЛОГА УРБАНИХ ЗЕЛЕНИХ КОРИДОРА У ЈАЧАЊУ ОДРЖИВОСТИ И ОТПОРНОСТИ ГРАДОВА НА КЛИМАТСКЕ ПРОМЕНЕ.....	195
др Андреја Стефановић, Лазар Мандић АНАЛИЗА УТИЦАЈА СЕНКИ НА ЈАВНА СПОРТСКА ИГРАЛИШТА У ГРАДУ КРАГУЈЕВЦУ.....	201
Славица Ференц РАЗВОЈ СИСТЕМА ЗЕЛЕНИХ ПОВРШИНА КРОЗ УВОЂЕЊЕ УРБАНИСТИЧКИХ ПАРАМЕТАРА – ОД ЗЕЛЕНЕ ПОВРШИНЕ ДО ЗЕЛЕНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ – ПРИМЕР ГРАДА ШАПЦА.....	209
Др Злата Мацура Вуксановић, др Александар Јевтић УЛОГА УРБАНИСТИЧКИХ ПЛАНОВА У ОБЕЗБЕЂИВАЊУ СОЦИЈАЛНОГ СТАНОВАЊА У СРБИЈИ.....	217
Лидија Јовановић Ненадовић, Даница Мунижаба ЧИЈА ЈЕ ПРЦЕЛА?.....	225
IV КАТАСТАР НЕПОКРЕТНОСТИ ЗА 21. ВЕК	231
Ана Ђурковић, Биљана Мартиненко ИНФОРМАЦИОНИ СИСТЕМ КАТАСТРА НЕПОКРЕТНОСТИ КАО БЕНЕФИТ ЗА САВРЕМЕНИ НАДЗОР И КОНТРОЛУ.....	233
Огњен Ђорђевић, Немања Костић, Илија Васиљевић, Ивана Штрбац МАСОВНА ПРОЦЕНА ВРЕДНОСТИ НЕПОКРЕТНОСТИ – ЈЕДАН ОД СТУБОВА КАТАСТРА ЗА 21. ВЕК.....	241
Огњенка Илић, Љубица Драгутиновић, Дијана Обровић, Милица Лешњак ЕВОЛУЦИЈА КАТАСТРА ВОДОВА У КАТАСТАР ИНФРАСТРУКТУРЕ.....	247
Јелена Матић Вареница, мр Саша Рикановић, Вања Шимунић, мр Жељко Шимуновић ПАРЦЕЛА – НОСИЛАЦ ИНФОРМАЦИЈА-ИНТЕГРАЦИЈА ДИГИТАЛНИХ ПОДАТАКА У УПРАВЉАЊЕ ЗЕМЉИШТЕМ У 21. ВЕКУ.....	255
Јелена Антић, Иван Бендић, Ивана Штрбац ТРЖИШТЕ НЕПОКРЕТНОСТИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ: ТРАНСПАРЕНТНОСТ И ДОСТУПНОСТ АУТОРИТАТИВНИХ ПОДАТАКА.....	261
Марина Кањо, Милош Кнежевић, Стефан Живић ДИГИТАЛИЗАЦИЈА И ИНОВАЦИЈЕ У КАТАСТРУ НЕПОКРЕТНОСТИ: ПЕРСПЕКТИВЕ ЗА 21. ВЕК.....	269
Бранислава Ракић, Владица Убавић, Василија Живановић, Далибор Бабић ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА ИНТЕГРИСАНИХ ISO СТАНДАРДА (ISO 9001, ISO/IEC 27001 И ISO/IEC 27701) - ДОКАЗ КВАЛИТЕТНИХ И БЕЗБЕДНИХ ПОСЛОВНИХ ПРОЦЕСА И УСЛУГА.....	277

Драган Мићановић КАТАСТАР НЕПОКРЕТНОСТИ ЗА 21. ВИЈЕК ЖЕЉЕЗНИЦА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ.....	283
V УЛОГА ПРОФЕСИОНАЛНИХ КОРИСНИКА У ДРЖАВНОМ СИСТЕМУ УПРАВЉАЊА НЕПОКРЕТНОСТИМА.....	287
Огњенка Илић, Љубица Драгутиновић, Гордана Коровљев, Милица Лешњак УЛОГА ПРОФЕСИОНАЛНИХ КОРИСНИКА У ДРЖАВНОМ СИСТЕМУ УПРАВЉАЊА НЕПОКРЕТНОСТИМА.....	289
Елра Хасанагић, Сања Мишковић-Ранић, Данијела Малевих, Ивана Штрбац ПРОФЕСИОНАЛНИ КОРИСНИЦИ И РЕГИСТАР ЦЕНА НЕПОКРЕТНОСТИ : УТИЦАЈ НА ТРЖИШНУ ТРАНСПАРЕНТНОСТ.....	297
VI ПОСЕБАН ПРИЛОГ.....	305
Мр Душан Минић, Зоран Д. Јовановић ДВАДЕСЕТ ГОДИНА РАДА МЕЂУНАРОДНОГ НАУЧНО-СТРУЧНОГ СКУПА „ЛЕТЊА ШКОЛА.....	307

ГРАДОВИ У СРБИЈИ ПОСЛЕ ПОПИСА 2022. ГОДИНЕ: НОВИ РАЗВОЈ КРОЗ УРБАНО ОПАДАЊЕ!?**CITIES IN SERBIA AFTER THE CENSUS 2022: REDEVELOPMENT THORUGH URBAN SHRINKAGE!?****РЕЗИМЕ**

Демографски подаци добијени пописом 2022. године у Србији указују на велико опадање броја становника у држави. Ово се пресликава и на стање у 167 српских градова. Према пописним подацима између 2011. и 2022. године демографски је расло свега 11% градских насеља у Србији. Ако се зна да је већина њих у ширем градском подручју Београда и Новог Сада, онда су добијени подаци још поразнији. Овим радом се даје приказ (опадања) српских градова према попису 2022. године, а потом се отвара расправа око начина како се очигледно свеprisутно урбано опадање може искористити за нови урбани развој без обзира да ли то значи поновни демографски раст или успоравање опадања. У овом делу дају се теоријски елементи концепта градова у опадању како би се на основу тога извукли закључци о перспективама градова у Србији.

Кључне речи: урбано опадање, Србија, просторни размештај, урбана обнова.

ABSTRACT

Demographic results extracted from the national census in Serbia in 2022 reveal the big population decrease in the country. This reflects on the state of 167 Serbian cities. The census data shows that only 11% of urban settlements in Serbia demographically grew between 2011 and 2022. This data is even more severe if it is known that most of growing cities are in the urban areas of Belgrade and Novi Sad. This paper first presents the review of (the shrinkage) of Serbian cities by the population census in 2022; then, it opens a discussion about who apparently ubiquitous urban shrinkage can be utilised for urban redevelopment regardless of whether it means a reurbanisation or the slowing down of the shrinkage. In this section, the theoretical elements of the concept of shrinking cities are given in order to draw conclusions about the perspectives of cities in Serbia.

Keywords: urban shrinkage, Serbia, spatial distribution, urban redevelopment.

1. УВОД

Овај рад представља наставак истраживања приказаног сличним радом на Летњој школи урбанизма 2020. године, под насловом „Размере опадања градова у Србији на почетку трећег миленијума: садашњи трендови и поуке за будућност“. У датом раду су приказани подаци за урбано опадање у Србији према попису становништва и станова 2011. године, које овим пописом постало преовлађујући начин урбанизације у Србији (Антонић и др., 2020), а Србија се по овоме у целости приклонила демографским трендовима који владају у источној, некадашњој социјалистичкој половини Европе (Restrepo Cadavid и др., 2017). У међувремену је спроведен нови општи попис становништва и станова, првобитно планиран за јесен 2021. године, па потом померен за годину дана услед Корона-19 пандемије. Коначно, средином 2023. године Републички завод за статистику је као надлежна државна установа за попис објавио кључне резултате пописа. Између осталог, објављени су и подаци о броју становника по насељеним местима. Ово је било и кључни разлог да писање овог рада.

Главни утисак на основу пописа из 2022. године је веома значајно опадање становништва на државном нивоу – број становника Србије је са 7.186.862 2011. пао на 6.690.887 у 2022. године, што је мањак од 495.975 особа, односно опадање за 6,9% (РЗС, 2022). Значај овог податка се веома лако може закључити на основу писања јавних гласила на ову тему, али и стручних анализа и студија, попут Националног извештаја развојног програма Уједињених нација о људском развоју за Србију из 2022. који се бави утицајем депопулације у Србији – „Људски развој као одговор на демографске промене“ – и који кроз вишесекторски приступ покрива и тему просторног сагледавања депопулације у Србији.

Када је оволико велики пад укупног броја становништва онда не чуди и значајно опадање градова у Србији. Ипак, о теми опадања градова је било неупоредиво мање помена у јавности. Са друге стране, урбано опадање има сасвим другачија обележја него опадање села или области. Код опадања градова се говори о опадању становништва у простору који је великих густина насељености, обично инфраструктурно опремљен и добро повезан. Све ово доводи до сасвим другачијих развојних ограничења и изазова, али и отвара сасвим нове начине могућег развоја и обнове. Због тога, иако међусобно повезано и условљено, урбано опадање не сме се изједначити са другим видовима просторног опадања (Антонић, 2018).

Гледајући раширеност и битност урбаног опадања по стање градова у Србији, може се претпоставити да су кључни елементи државне политике урбаног и просторног развоја истакли ову тему. Међутим, ово није тако. У нацрту Просторни

¹ др Бранислав Антонић, дипл.инг.арх., асистент на Департману за урбанизам, Универзитет у Београду – Архитектонски факултет, Београд, antonics83@gmail.com. ORCID: 0000-0002-2675-9264.

план Републике Србије од 2021. до 2035. године (МГСИ, 2021) и даље се прави разлика између градова и села, где се махом за села и сеоских подручја говори о пражњењу и опадању. Најновији подаци говоре да ако се изузму подручја Београда и Новог Сада, онда су брзине опадања градова и села у Војводини и низијској делу средишње Србије у међупописном раздобљу веома сличне². Депопулација се спомиње код градова, али је објашњена на претерано сложен начин да би се разумео начин могућег деловања³. У случају Стратегије одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године помиње се депопулација градских насеља, али само једном и у уводном делу, без каснијег разматрања као актуелног урбаног процеса (Влада РС, 2019).

Сходно претходно изнетом, може се прелиминарно закључити да питање опадања градова у Србији и даље није постављено као битно на националном нивоу, иако по резултатима пописа из 2022. године готово 90% градских насеља у држави опада. У складу са тим, не треба очекивати да питање урбаног опадања званично има значај ни на нижим нивоима (локалном, окружном и покрајинском) док се не промени став саме државе. Примера ради, сви генерални урбанистички планови у Србији теже ширењу изграђеног подручја и подизању густине изградње, док се питање урбане и градитељске обнове и рециклаже постојећих делова градова ставља у други план. Истакнуто је у потпуној супротности са демографским приликама у великој већини српских градова. Може се закључити да ако се питање урбаног опадања не ставља као битно у развојним политикама, онда нема ни интереса да се разговара о одрживим начинима и моделима његовог сагледавања и, потом, прилагођавања и решавања. Овим се само губи драгоцено време да се што пре отпочне уобличавање стратешког приступа према урбаном опадању у Србији као очигледно сада преовлађујућем обрасцу урбанизације.

Дати раскорак је био разлог за овај научни рад. Њим се прво даје приказ (опадања) српских градова према попису 2022. године. Потом је кретање становништва по градовима доведено у везу са другим важним обележјима градова. На крају рада се отвара преко потребна расправа како се очигледно свеprisутно урбаном опадање може искористити за нови урбани развој на основу теоријских елемената концепта градова у опадању, а без обзира да ли он значи и поновни демографски раст или успоравање опадања.

2. МЕТОДОЛОГИЈА

Главни део рада је анализа најновијих демографских кретања за градска насеља у Србији. У Како се у раду користи махом демографска грађа онда је то методолошки статистичка анализа, па је и главни метод статистички. Статистичко раздобље је 2022-2011. је кључно, јер су претходна обрађена у већ споменутом раду из 2020. године. Статистички метод проучава масовне појаве, а чему у прилог и број обрађених градских насеља у Србији – свих 167 (осим АП Косово и Метохија). Као што је раније било дато сва градска насеља⁴ у Србији се деле на три групе (Сл. 1). Прва су истовремено и управна седишта локалних самоуправа, тј. Градова и општина. Ових насеља је највише – 125. Затим, 20 насеља су по свом карактеру предграђа већих градова. Последња група су 22 градска насеља која имају ово звање по дуготрајном и изразитом непољопривредном карактеру; то су махом туристичка или рударска насеља. У анализи су, поред просечних вредности, дати и градови који су крајности⁵ по датом обележју.

На основу добијених података из демографске анализе други део рада је расправа о начинима и приступима решавању и/или прилагођавању урбаном опадању. Ту се дају и теоријски елементи концепта градова у опадању како би се на основу тога извукли завршни закључци о перспективама градова у Србији.

3. УРБАНО ОПАДАЊЕ У СРБИЈИ – НАЈНОВИЈИ ДЕМОГРАФСКИ ТОКОВИ

Основни демографски показатељи за посматрано међупописно раздобље 2022-2011. говоре да је у Србији опало безмало 90% градских насеља (Сл. 2). Укупно гледано, градско становништво у Србији је опало за 3,5%, али би дата бројка била много негативнија да када би се изузели највећи градови. Ако се, пак, гледа просечно кретање броја становника по онда је просечан град имао пад од чак 9,6%. Овде се могу уочити значајне разлике (Табела 2):

ТАБЕЛА 1: Подела градова по карактеру и њихов раст или опадање за раздобље 2011-2022.:

Кретање бр. стан.	Урбани раст			Урбано опадање			
	>10%	5-10%	0-5%	0-5%	5-10%	10-20%	>20%
Градови	6	4	8	20	43	70	16
Број захваћених градова	3,6%	2,4%	4,8%	12,0%	25,7%	41,9%	9,6%
Удео у укупном броју							

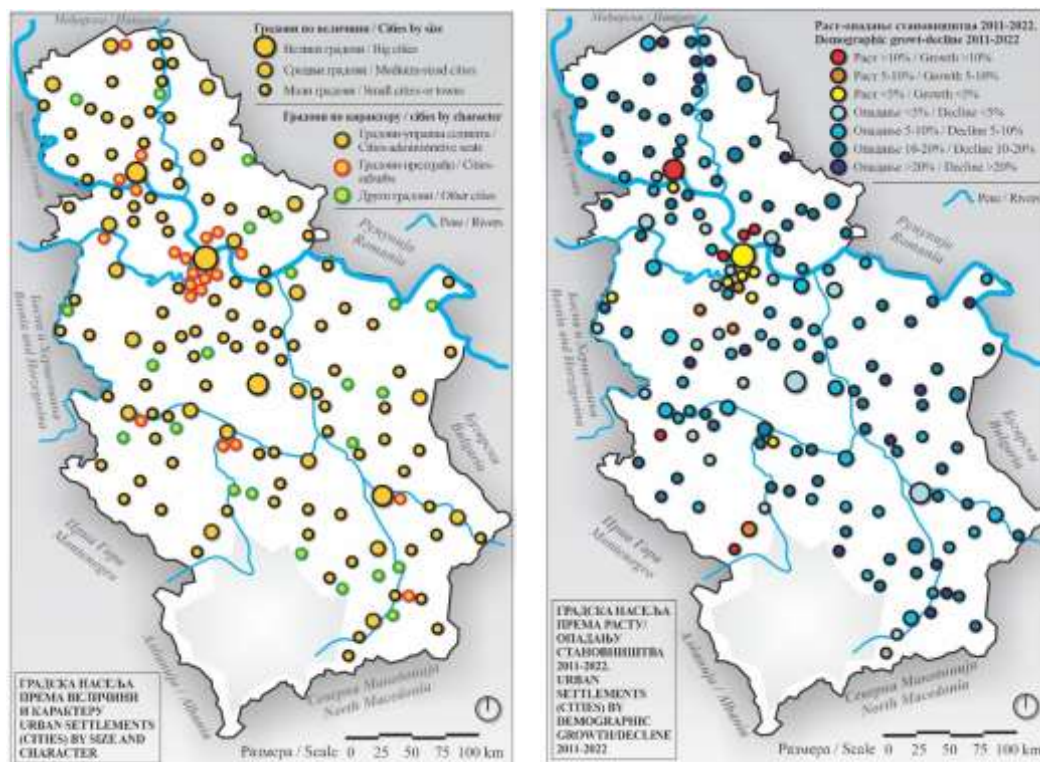
² На пример, Војводина је у раздобљу 2011-2022. изгубила 9,4% становништва. Ако се из градског становништва Војводине изузме Нови Сад, онда је оно у истом раздобљу опало за 10,6%. Сеоско становништво покрајине је истовремено опало за 14,8%, односно свега 3,2% више. Када би се додатно изузела и његова предграђа која имају статус градског насеља, онда би се опадање вероватно изједначило!

³ Приметити > „Ограничење развоја урбаних подручја и центара су поларизацијски ефекти урбанизације, просторно манифестовани демографском и економско-функцијском концентрацијом у урбаним подручјима и центрима. Диспропорција у демографској величини и функцијском капацитету Београда и осталих већих градова је последица некохерентности и асиметричности урбаног система“ (МГСИ, стр. 71).

⁴ Појам *градско насеље* се у тексту изједначава са појмом град, док се Град као управна јединица у Србији пише великим словом.

⁵ Поново се наглашава проблем непотпуних података за Бујановац и Прешево у представљеном истраживању, па се оба града се неће посматрати у случају крајности, јер би ово довело до научних недоследности.

На пратећој карти (Сл. 2) очигледно је да се већина градова са растом налази у градским подручјима Новог Сада и Београда. Такође се сагледава да је опадање значајније ако је град мањи и ближи државним границама.

СЛИКА 1: (лево) Подела градских насеља у Србији према карактеру насеља; СЛИКА 2: (десно) Подела градова према степену раста, односно опадања за 2011-2022. (Аутор: Б. Антонић).

Крајности: Треба додати да је током последњег раздобља највећи скок становништва је забележен код Златибора (31,2%) услед наглог туристичког развоја и малог демографског полазишта, док је са друге стране највећи пад био у случају Куршумлијске бање (-46,2%), где су просторна изолација, мала величина и вишедеценијско занемаривање бањског потенцијала довели готово до гашења насеља (56 становника 2022. године).

3.1. Урбано опадање на међупописним раздобљима 2002-2011. и 2011-2022.

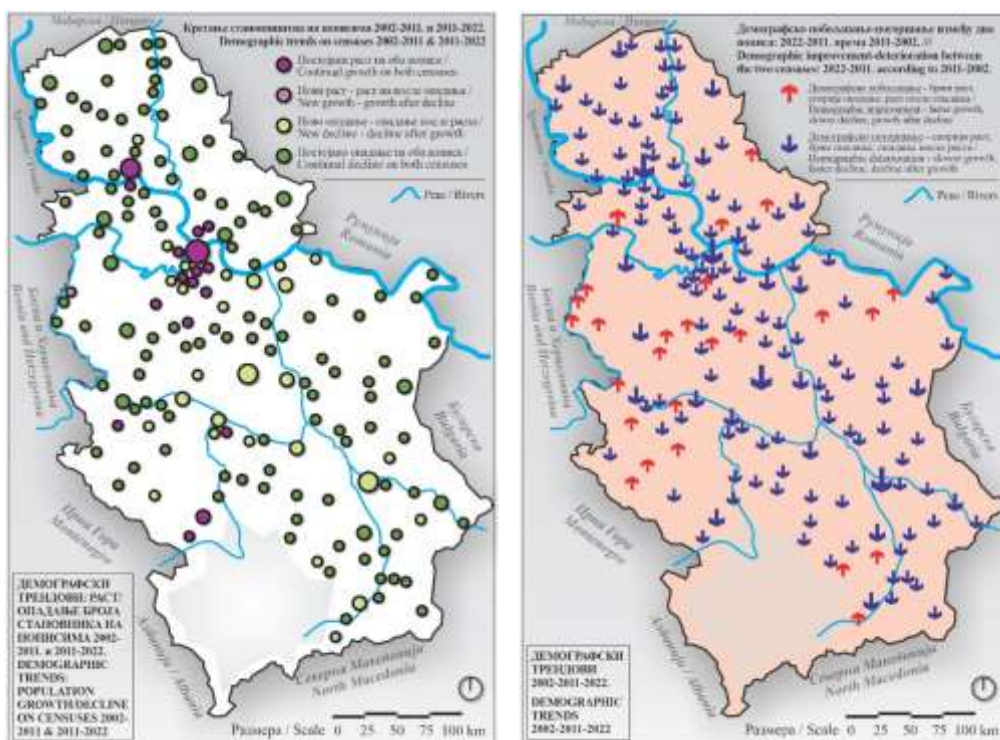
Ако се раст/опадање броја становника посматрају по градовима између два међупописна раздобља (2002-2011. и 2011-2022.), може се изнети следеће (Сл. 3):

- Свега 17 градова (10,2%) је имало раст у оба посматрана раздобља, док је то претходно (1991-2002. и 2002-2011.) имало 28 њих (16,8%);
- Само један град, тј. само је Лозница (0,6%) имала реурбанизацију, тј. раст после опадања. Када се узме у обзир претходна ситуација (2011-2022) реурбанизацију је имало 15 градова (8,9%);
- 26 (15,6%) градова је имао раст током 2000-их, па потом опадање током 2010-их. Када се пореде 1990-те и 2000-те, ово је био најбројнији скуп градова – чак 65 (38,9%) њих;
- Убедљиво највећи број градова (123 или 73,7%) је имао опадање у оба раздобља, што је више него двоструко када се пореде 2000-те и 1990-те, када је 59 (35,1%) градова имало ово, тзв. постојано опадање;
- Сигурно најозбиљнији податак од свих претходних је да се демографска слика већине градова по последњем попису погоршава, без обзира да ли то значи њихов мањи раст, брже опадање или прелаз са раста на опадање (Сл. 4). Тако је побољшање демографских кретања између два последња међупописна раздобља имало свега 27 (16,2%) градова, Дато је опет лошије него када се пореде кретања између два претходна раздобља (1991-2002. и 2002-2011.), када је побољшање имало више градова – њих 44 (26,2%).

Пратеће карте дају додатне налазе око просторног размештаја. Када се гледа постојани раст, односно опадање на три последња пописа (Сл. 3), види се да позитивни демографски трендови уочавају код Београда и Новог Сада и њиховог окружења. Такође се сагледава да је низ градова у средишњем делу Србије забележио први пут опадање 2022. године после раста 2002-2011.

Са друге стране, подаци о томе да ли је дошло до побољшања или погоршања кретања броја становника између пописа 2011-2022. и пописа 2002-2011. (Сл. 4) отварају више простора за нова тумачења. Овде се сагледа да огромна већина градова који су и даље са растом имају успоренији раст за последње међупописно раздобље 2011-2022., што прави бригу, посебно што се ово догађа и код Београда и Новог Сада. Са друге стране, градови код којих је дошло до развоја или обнове

туристичке привреде, попут Златибора, Доњег Милановца или Сијаринске бање су имали позитивне демографске трендове за 2011-2022. Занимљиво је приметити и успоравање урбаног опадања код неколико традиционално мањих градова где је опадање до сада значајно и вишедеценијско, попут Мајданпека, Алибунара, Јаше Томића и Белановице. Делује да овде и опадање има своје границе, јер после таквог опадања локални ресурси изгледа одговарају броју преосталог становништва.

СЛИКА 3: (лево) Подела градова према постојаности урбаног раста/опадања за два последња међупописна раздобља (2002-2011-2022); СЛИКА 4: (десно) Подела градова према побољшању/погоршању демографског стања за два последња међупописна раздобља (Аутор: Б. Антонић).

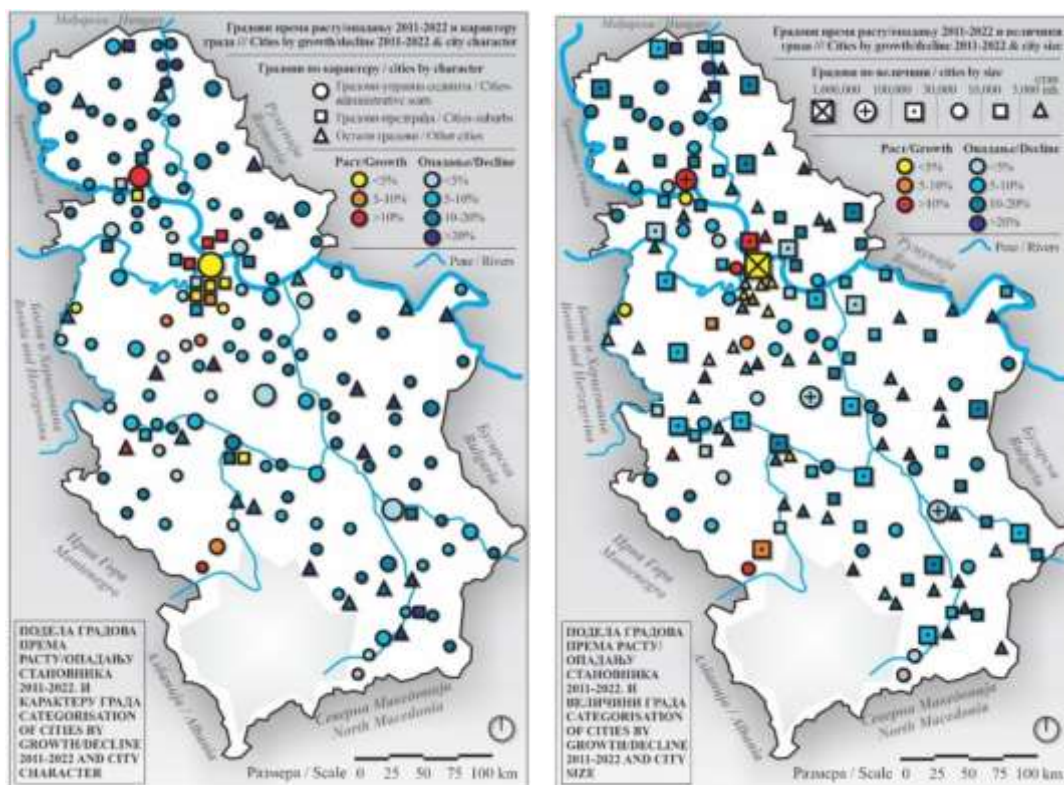
3.2. Урбано опадање 2002-2011. и карактер града

У овој анализи се демографски токови за међупописно раздобље 2011-2022. гледају у односу на карактер града, односно на три скупа градских насеља у Србији, која су објашњена у методолошком делу. Дато је приказано кроз Табелу 2:

ТАБЕЛА 2: Подела градова по карактеру и њихов раст или опадање за раздобље 2011-2022.:

По карактеру	Кретање бр. стан.	Укупан Број	Урбани раст (са уделом)			Урбано опадање (са уделом)			
			>10%	5,0-10%	0-5%	0-5%	5-10%	10-20%	>20%
Градска насеља-управна средишта	125	2	3	3	18	39	55	5	
		1,6%	2,4%	2,4%	14,4%	31,2%	44,0%	4,0%	
Градска насеља-предграђа	20	3	1	5	2	3	4	2	
		15,0%	5,0%	25,0%	10,0%	15,0%	20,0%	10,0%	
Остала градска насеља	22	1	0	0	0	1	11	9	
		4,5%	0,0%	0,0%	0,0%	4,5%	50,0%	40,0%	

Као и за раздобље 2002-2011., најуспешнија су била градска насеља која су и предграђа, али сада и код њих преовлађује пад – 55% њих је било у опадању. Код највећег скупа градова, који су истовремено и седишта јединица локалне самоуправе, бројке су биле сличне општем стању за сва градска насеља – свега 8 или 6,4% је њих расло. Овај скуп је имао много боље податке по попису 2011. године, па се неповољнија демографска слика између 2022. у 2011. године управо овде највише променила. На крају, и даље су најлошији остали градови, где и даље огромна већина опада, чак 95%, а изразит пад већи од 10% имало је чак 90% градова.

СЛИКА 5: (лево) Подела градова према расту/опadaњу 2011-2022 и карактеру града; СЛИКА 6: (десно) Подела градова према расту/опadaњу 2011-2022 и величини града (Аутор: Б. Антонић).

Међутим, град са највећим растом у раздобљу 2011-2022. – Златибор – припада управо овој демографски најугроженијој скупуни српских градова; заправо, то је и једини град који ту има пораст становништва. Сви градови-крајности по скупинама градских насеља дати су у Табели 3. На другој страни је такође поменута Куршумлијска Бања. Код градских насеља која су седишта јединица локалне самоуправе на зачељу су три града у Потисју (Сента, Чока и Ада), са близу $\frac{1}{4}$ пада броја становника за само 11 година. Близу њих се налази и Палић, који је имао највећи демографски пад међу градским насељима која су и предграђа (-29,5%). Све истакнуто је додатно приказано на пратећој карти (Сл. 5).

ТАБЕЛА 3: Крајности према урбаног расту/опadaњу међу скуповима градова према карактеру за раздобље 2011-2022.:

По карактеру	Крајности	Највећи раст		Највеће опadaње	
		Име града	У %	Име града	У %
Градска насеља-управна средишта		Нови Сад	11,9%	Сента	-22,7%
Градска насеља-предграђа		Овча	27,4%	Палић	-29,5%
Остала градска насеља		Златибор	31,2%	Куршумлијска Бања	-46,2%

3.3. Урбано опadaње 2011-2022. и величина града

Подела градских насеља у Србији према величини је урађена на шест категорија (Сл. 6), које се приближно поклапају са значајем датих градова у мрежи насеља Републике Србије према актуелном просторном планирању (МГСИ, 2021):

- 1) Категорија 1 – градови са преко више од милион становника и међународна средишта – само Београд;
- 2) Категорија 2 – градови са 100.000-1.000.000 становника и регионална средишта – три града: Нови Сад, Ниш и Крагујевац;
- 3) Категорија 3 – градови са 30-100 хиљада становника и махом окружна средишта – укупно 22 града;
- 4) Категорија 4 – градови са 10-30 хиљада становника и углавном тзв. секундарни градови у окрузима и већа предграђа – укупно 45 градова;
- 5) Категорија 5 – градови са 5-10 хиљада становника, који обухватају мања седишта општина и већину предграђа – укупно 40 градова; и
- 6) Категорија 6 – градови са мање од 5 хиљада становника, који су најчешће најмања средишта општина или тзв. други градови – укупно 54 града.

Ако се демографски токови за последње међупописно раздобље 2002-2011. гледају у односу на све градове према датих шест категорија, онда се резултати могу сажети у виду Табеле 4.

Као и на попису из 2011. године, и најновији попис из 2022. године показује да што је насеље мање, оно је склоније опадању. Тако у прве две категорије, које обухватају четири града са више од 100 хиљада становника, опадају два града (50%) и то релативно благо. За разлику од њих, у категоријама 5 и 6, где су најмања градска насеља, преко 50% градова има изузетно брзо опадање, веће од 10%. Код последње категорије такав пад је забележило чак више од 70% градова. У истој категорији чак $\frac{1}{4}$ градова има изразито неповољан демографски пад од преко 20%. Остале две категорије су између ова две крајности, али и код њих опада преко 90% градова, мада се брзо опадање мање уочава.

ТАБЕЛА 4: Подела градова по величини и њихов раст или опадање за раздобље 2011-2022. (категирија са највећим уделом је подвучена):

Кретање бр. стан.	Укупан Број	Урбани раст (са уделом)			Урбано опадање (са уделом)			
		>10%	5-10%	0-5%	0-5%	5-10%	10-20%	>20%
По Величини								
Категорија 1 >1.000.000 стан.	1	0 0,0%	0 0,0%	<u>1</u> <u>100,0%</u>	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Категорија 2 100.000-1.000.000 стан.	3	1 33,3%	0 0,0%	0 0,0%	<u>2</u> <u>66,7%</u>	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%
Категорија 3 30.000-100.000 стан.	22	1 4,2%	1 4,2%	0 0,0%	4 16,7%	<u>9</u> <u>37,5%</u>	7 29,2%	0 0,0%
Категорија 4 10.000-30.000 стан.	45	2 3,9%	1 2,0%	2 3,9%	6 11,8%	11 21,6%	<u>21</u> <u>41,2%</u>	2 3,9%
Категорија 5 5.000-10.000 стан.	40	0 0,0%	1 2,4%	0 0,0%	4 9,8%	14 34,1%	<u>21</u> <u>51,2%</u>	2 4,9%
Категорија 6 < 5.000 стан.	54	2 4,3%	1 2,1%	5 10,6%	4 8,5%	9 19,1%	<u>21</u> <u>44,7%</u>	12 25,5%

Просторни размештај који приказује преклапање степена раста/опадања по попису 2022. године и величину града (Сл. 6) даје увид у одговарајуће трендове. Најмање разлике између демографских кретања и величине града су у Војводини – осим Новог Сада и пар градова у његовој близини и близини Београда сви остали имају велико опадање. Слично важи и са Источну Србију, док се код Шумадије, Западне и Јужне Србије и даље уочава да величина града утиче на опадање, па су и градови средње величине мање склони опадању од мањих.

Када се посматрају градови-крајности, онда се издвајају следећа насеља за сваку од категорија према Табели 5:

ТАБЕЛА 5: Крајности према урбаног расту или опадању међу скуповима градова према њиховој величини за раздобље 2011-2022.:

По величини	Крајности	Највећи раст		Највеће опадање	
		Име града	У %	Име града	У %
Категорија 1 / >1.000.000 стан.		Београд	2,7%	—	—
Категорија 2 / 100.000-1.000.000 стан.		Нови Сад	11,9%	Крагујевац	-3,0%
Категорија 3 / 30.000-100.000 стан.		Нови Пазар	7,4%	Кикинда	-15,7%
Категорија 4 / 10.000-30.000 стан.		Сурчин	13,2%	Сента	-22,7%
Категорија 5 / 5.000-10.000 стан.		Уб	6,8%	Палић	-29,5%
Категорија 6 / < 5.000 стан.		Златибор	31,2%	Куршумлијска Бања	-46,2%

3.4. Урбано опадање 2011-2022. и регионална припадност

Регионална припадност је уређена на основу нивоа 2 званичне номенклатуре статистичких територијалних јединица – НСТЈ2. Уколико се изузме АП Косово и Метохија, де факто постоје четири НСТЈ2:

- 1) Београдски регион – 16 градова;
- 2) Регион Војводине – 51 град;
- 3) Регион Шумадије и Западне Србије – 51 град; и
- 4) Регион Јужне и Источне Србије – 47 градова.

Ако се демографски токови за раздобље 2011-2022. гледају према просторној припадности свих 167 градова овим НСТЈ2 регијама, добијају се следећи резултати, дати кроз Табелу 6.

Табелом се јасно истиче подручје Београда као главног града са великом привлачном моћи и оно једино има позитиван демографски раст у градским насељима. На другој страни је на државном нивоу најнеразвијеније подручје Јужне и Источне Србије, где нема града који има демографски раст. Међутим, изненађује стање у Војводини као релативно развијеном подручју Србије. Повезивањем података из табеле и сагледавањем опадања по градовима (Сл. 2) види се да и у Војводини опадају сви градови осим Новог Сада са оближњом Сремском Каменицом. Још озбиљнији налаз је да је преко 70% градова у Војводини забележило озбиљан пад становништва од више од 10% у раздобљу 2011-2022, што је за приближно 10% више од сличног

налаза за подручје Јужне и Источне Србије. Градови у подручју Шумадије и Западне Србије су у овом делу истраживања „златна средина“, али никако са повољним демографским приликама.

ТАБЕЛА 6: Подела градова по величини и њихов раст или опадање за раздобље 2011-2022. (категорија са највећим уделом је подвучена):

Кретање бр. стан. По регији	Укупан Број	Укупан раст/пад	Урбани раст (са уделом)			Урбано опадање (са уделом)			
			>10%	5-10%	0-5%	0-5%	5-10%	10-20%	>20%
Београдска регија	16	2,9%	3 18,8%	2 12,5%	<u>5</u> 31,3%	3 18,8%	3 18,8%	0 0,0%	0 0,0%
Регија Војводине	51	-6,1%	1 2,0%	0 0,0%	1 2,0%	4 7,8%	8 15,7%	<u>32</u> 62,7%	5 9,8%
Регија Шумадије и Западне Србије	51	-5,4%	2 3,9%	2 3,9%	2 3,9%	10 19,6%	<u>17</u> 33,3%	<u>17</u> 33,3%	3 5,9%
Регија Јужне и Источне Србије	47	-8,5%	0 0,0%	0 0,0%	0 0,0%	3 6,4%	15 31,9%	<u>21</u> 44,7%	8 17,0%

Ако се посматрају градови-крајности, онда се издвајају следећа насеља према Табели 7:

ТАБЕЛА 7: Крајности према урбаног расту или опадању међу скуповима градова према њиховој припадности НСТЈ2 регијама за раздобље 2011-2022.:

НУТС2 регија	Крајности	Највећи раст		Највеће опадање	
		Име града	У %	Име града	У %
Београдска регија	Овча		27,4%	Добановци	-9,4%
Регија Војводине	Нови Сад		11,9%	Палић	-29,5%
Регија Шумадије и Западне Србије	Златибор		31,2%	Дивчибаре	-39,0%
Регија Јужне и Источне Србије	Ниш		-2,3%	Куршумлијска Бања	-46,2%

Као што се говорило у претходном раду за пописне резултате из 2011. године, и попис 2022. веома јасно посредно потврђује превелику централизацију Новог Сада у односу на остале градове Војводине. Слично се не уочава код односа Београда према остатку градова Србије у целини нити код Ниша и Крагујевца према њима припадајућим регијама. Парадоксално је да најуравнотеженија, мада сигурно неповољна демографска кретања регионално гледано имају слабије развијена подручја Шумадије и Западне Србије, односно Источне и Јужне Србије. Ово је готово сигурно последица регионалне неразвијености и још увек слабе привлачне моћи Ниша и Крагујевца као главних градских средишта него плански управљаног просторног размештаја развоја.

4. УМЕСТО ЗАКЉУЧКА – МОДЕЛИ РЕГЕНЕРАЦИЈЕ ГРАДОВА У ОПАДАЊУ И МОГУЋА ПРИМЕНА У СРБИЈИ

Крај рада није замишљен као уобичајен закључак. Већ изложени главни налази су овде узети у обзир и сучељени са теоријским приступима и моделима урбаног опадања на нивоу урбанистичког планирања и пројектовања.

Стање бројних градова у демографском опадању које одликује данас Србију, није усамљен случај, посебно у бившим социјалистичким државама, али и у Јапану, САД-у (Pallagst и др., 2013), а од скоро и у Кини (Wu & Yao, 2021). Масовна појава опадања градова је стога имала огроман утицај на савремено урбанистичко деловање. Јесен (Jessen, 2006) чак закључује да у околностима нових изазова попут масовног опадања градова доводи до увођења новина, па посредно и „освежавања“ урбанистичке праксе.

У Србији се уочава изазов да се прихвати урбано опадање у пракси урбанистичког планирања, јер се и даље сматра да је успешан град исто што и град који расте. Овакво мишљење је раније владало и у најразвијенијим државама (Hollander и др., 2009). Данас се прихвата да град може имати будућност чак и ако је у опадању, али не постоји консензус који је циљ у његовом развоју – да ли повратак на претходно демографско стање пре опадања (реурбанизација) или прихватање постојећег стања у опадању и прилагођавање њему (Hospers, 2013).

Први приступ, више раширен у Јужном и Источној Европи, се показао мање успешним при спровођењу. Његова суштина да се управљање градом усмерава да се пошто-пото привлаче спољна улагања и да се позитивна слика града гради кроз капиталне пројекте (Bernt и др., 2012; Hospers, 2013). Он више у себе укључује урбанистичко пројектовање и нове приступе дизајну градског простора. У другом приступу се тежи оснаживању друштвено-економских веза на нивоу града у опадању како би се предност дала квалитету живота преосталог становништва. Због тога се овај приступ више заснива на партиципативном планирању и дизајну, где се пре тежи обнови постојећег него новој изградњи. Овај приступ је чешћи у Средишњој и Северној Европи, а посебно у Источној Немачкој. По тренутним демографским трендовима делује да он дугорочно успешнији по градски развој.

Хосперс (Hospers, 2014) наводи још један „приступ“, сам по себи контроверзан, а то је свесно избегавање питања опадања, посебно у планским мерама. Може се рећи да је овај приступ до сада био највише присутан у Србији, јер се по у већини

генералних планова и даље планира раст броја становника, а ширењу градског подручја и гринфилд улагањима се даје првенство у односу на браунфилд пројекте и урбану обнову. Дати приступ је свакако под великим упитником, јер се чини да се постојећа ограничења не решавају, већ се одлажу за касније.

Овим радом се прва два приступа предлажу за регенерацију различитих врста градова у Србији (табела 8):

ТАБЕЛА 8: Приступи решавању урбаног опадања

ПРИСТУП	ОБЕЛЕЖЈА	ВРСТА ГРАДА	ПРИМЕР ГРАДА
1. РЕУРБАНИЗАЦИЈА повратак на претходно демографско стање пре опадања	- Нова изградња и уређење пре урбане обнове и рециклаже - Ширење изграђених градских подручја - Гринфилд пре браунфилда - Капитална улагања и пројекти на нове теме - Подршка виших нивоа (држава, покрајина, као и међународни ниво) виша у првој фази (организација)	Градови који и даље расту или стагнирају (кретање $\pm 3\%$)	Београд Нови Пазар Тутин
		Градови средње величине са малим опадањем	Чачак Врање Сремска Митровица
		Градови који су близу великих градова са растом / развој „мале привреде“	Темерин Младеновац УБ Алексинач
		Градови са могућношћу наглог развијања туризма	Златибор Велико Градиште Ириг
2. ПРИЛАГОЂАВАЊЕ прихватање постојећег стања у опадању и прилагођавање њему	- Урбана обнова и рециклажа уместо новоградње и уређења - Задржавање постојећих изграђених градских подручја - Браунфилд пре гринфилда - Капитална улагања и пројекти на локалном идентитету - Подршка виших нивоа (држава, покрајина, као и међународни ниво) виша у другој фази (средства)	Градови средње величине са значајним опадањем	Сомбор Бор Пирот
		Мали „обични“ градови у опадању	Врбас Велика Плана Власотинце Пожега
		Градови са вишедеценијским опадањем или стагнацијом	Сента Србобран Мајданпек Димитровград
3. КОМБИНОВАНИ ПРИСТУП реурбанизација + прилагођавање	- Примена претходна два приступа, али у различитим деловима града и по различитим фазама	Градови средње величине са средње великим опадањем	Зрењанин Ужице Лесковац
4. ИНОВАТИВНОСТ: приступ код крајње озбиљног опадања	- Потпуно нови приступи - Кључна улога виших нивоа (држава, покрајина, као и међународни ниво) - Изградња новог идентитета кроз новоградњу и обнову	Мали градови са веома озбиљним и вишедеценијским опадањем	Куршумлијска бања Јаша Томић Брза Паланка

☞ РЕФЕРЕНЦЕ

- Антонић, Б. (2018). *Становање у функцији покретања урбаног развоја деградираних градова: случај градова у Војводини*. Београд: Архитектонски факултет. Преузето са: <https://nardus.mpn.gov.rs/handle/123456789/10342>.
- Антонић, Ђукић, А. и Марић, Ј. (2020). Размјере опадања градова у Србији на почетку трећег миленијума: садашњи трендови и поуке за будућност. У: А. Јевтић и Б. Драшковић (ур.), *Будућност градова и урбанизма* (стр. 31-41). Београд: Удружење урбаниста Србије.
- Влада Републике Србије (2019). *Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године*. „Службени гласник РС“ бр. 47/19. Преузето са: <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/req>.
- Вуковић, Д. (ур.) (2022). *Национални извештај о људском развоју Србија 2022 – Људски развој као одговор на демографске промене*. Београд: UNDP Србија. Преузето са: <https://hdr.undp.org/rs/wp-content/uploads/2023/05/Nacionalni-izvestaj-o-ljudskom-razvoju-Srbija-2022-e1.pdf>.
- Министарство грађевинарства, инфраструктуре и саобраћаја – МГСИ (2021). *Просторни план Републике Србије од 2021. до 2035. године – Нацрт*. Београд: МГСИ. Преузето са: <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>.
- Републички завод за статистику – РСЗ (2022, 12. децембар). *Конференција за медије – Први резултати Пописа становништва, домаћинства и станова 2022. године*. РСЗ. Преузето са <https://popis2022.stat.gov.rs/sr-cyrl/5-vestisaopstenja/news-events/21122022-konferencija-za-medije/>.
- Bert, M., Cocks, M., Couch, C., Grossmann, K., Haase, A. & Rink, D. (2012). *Policy Response, Governance and Future Directions, Shrink Smart: Research Brief No. 2*. Leipzig: Helmholtz Centre for Environmental Research.
- Hollander, J., Pallagst, K., Schwarz, T. & Popper, F. (2009). *Planning Shrinking Cities*. Преузето са https://www.researchgate.net/publication/228125028_Planning_Shrinking_Cities.

- Hospers, G-J. (2013). Coping with shrinkage in Europe's cities and towns. *European Planning Studies*, 22(7), 1507-1523. DOI: 10.1080/09654313.2013.793655.
- Hospers, G-J. (2014). Policy Responses to Urban Shrinkage: From Growth Thinking to Civic Engagement. *URBAN DESIGN International*, 18(1), 78-89. DOI: 10.1057/udi.2012.29.
- Jessen, J. (2006). Urban Renewal – A Look Back to the Future. The Importance of Models in Renewing Urban Planning. *German Journal of Urban Studies*, 45(1), 1–17. Преузето са <https://difu.de/node/5993>.
- Pallagst, K., Wiechmann, T. & Martinez-Fernandez, C. (Eds.) (2013). *Shrinking Cities: International Perspectives and Policy Implications*. Oxford: Routledge.
- Restrepo Cadavid, P., Cineas, G., Quintero, L. & Zhukova, S. (2017). *Cities in Eastern Europe and Central Asia: A Story of Urban Growth and Decline*. Washington, DC: World Bank.
- Kang Wu, K. & Yao, C. (2021). Exploring the association between shrinking cities and the loss of external investment: An intercity network analysis. *Cities*, 119, 103351. DOI: 10.1016/j.cities.2021.103351.

=====
CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

711.1/.4(082)

НАУЧНО-стручна конференција са међународним учешћем "Урбанизам и одрживи развој" (20 ; 2024 ; Нови Пазар)

20. Научно-стручна конференција са међународним учешћем "Урбанизам и одрживи развој", Нови Пазар, 9-11. мај 2024. / [организатори] Удружење урбаниста Србије [и] Републички геодетски завод ; [уредник Александар Јевтић] = 20th Scientific-Professional Conference with International Participation "Urbanism and Sustainable Development", Novi Pazar, May 9-11, 2024 / [organizers] Serbian Town Planners Association [and] Republic Geodetic Authority ; [editor Aleksandar Jevtić]. - Београд : Удружење урбаниста Србије = [Belgrade] : Serbian Town Planner Association, 2024 (Крагујевац : Дуга = Kragujevac : Duga). - [10], 314 стр. : илустр. ; 30 cm

Радови на срп., хрв. и енгл. језику. - Текст ћир. и лат. - Тираж 300. - Стр. [5]: Предговор / Александар Јевтић. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад.

ISBN 978-86-84275-49-5

а) Просторно планирање -- Зборници б) Урбанистичко планирање -- Зборници

COBISS.SR-ID 143979529

ЗБОРНИК РАДОВА ЈЕ
ШТАМПАН УЗ ПОДРШКУ

Министарство науке,
технолошког развоја и
иновација

Инжењерска комора Србије

ISBN: 978-86-84275-49-5